

RJ-Uiting 2020-5: Impact coronavirus op de jaarverslaggeving 2019

Inleiding

Er leven veel vragen in de praktijk over de mogelijke impact van de uitbraak van het coronavirus - Covid 19 - op de jaarverslaggeving 2019. Om de praktijk in deze uitzonderlijke situatie te ondersteunen geeft de Raad voor de Jaarverslaggeving in deze RJ-Uiting weer wat in dit verband de belangrijkste aandachtspunten zijn voor de jaarverslaggeving 2019 op basis van de bestaande wet- en regelgeving.

In deze RJ-Uiting wordt de situatie beschreven voor rechtspersonen met verslagjaren die zijn geëindigd op 31 december 2019 (hierna kalenderjaar 2019).

Jaarverslaggeving

In de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn diverse bepalingen in dit kader relevant. Het aanmerken van de gevolgen van de uitbraak van het coronavirus als gebeurtenis na balansdatum die wel of geen nadere informatie geeft over de feitelijke situatie op balansdatum is essentieel voor de verslaggeving. Derhalve gaan wij hier eerst op in. Vervolgens wordt ingegaan op de situatie dat jaarstukken (het bestuursverslag en de jaarrekening) nog moeten worden opgemaakt en daarna op de situatie dat de jaarstukken al wel zijn opgemaakt, maar nog niet vastgesteld zijn. We sluiten af met specifieke aandachtspunten voor micro- en kleine rechtspersonen. Dit resulteert in de volgende structuur:

1. Gebeurtenissen na balansdatum
2. Het bestuursverslag
3. De jaarrekening, opgesteld op basis van:
 - a. de continuïteitsveronderstelling
 - b. liquidatiegrondslagen
4. Opgemaakte jaarstukken welke nog niet zijn vastgesteld door de algemene vergadering
5. Specifieke aandachtspunten voor micro- en kleine rechtspersonen

Ad 1. Gebeurtenissen na balansdatum

In Richtlijn 160 ‘Gebeurtenissen na balansdatum’ zijn bepalingen opgenomen voor de behandeling van gebeurtenissen na balansdatum die wel of geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum (alineea’s 201 tot en met 207).

De uitbraak van het virus heeft in de loop van december 2019 in China plaatsgevonden en de wereldwijde verspreiding en de daarbij behorende gevolgen en overheidsmaatregelen waren per jaareinde 2019 nog niet aan de orde of naar alle waarschijnlijkheid niet van invloed op de activiteiten van de betrokken rechtspersoon. Derhalve worden de gevolgen van de uitbraak van het coronavirus aangemerkt als gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum.

De gevolgen van de uitbraak van het coronavirus worden derhalve niet in de jaarrekening over kalenderjaar 2019 verwerkt, tenzij hierdoor in 2020 de continuïteitsveronderstelling is vervallen en de jaarrekening daardoor moet worden opgesteld uitgaande van liquidatie van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon (alineea 206 van Richtlijn 160)¹. Dit betekent onder meer dat bijzondere waardeverminderingen van vaste activa, voorraden en debiteuren welke zich in 2020 mogelijk voordoen als gevolg van het coronavirus niet in de jaarrekening over kalenderjaar 2019 worden verwerkt. Het kan wel leiden tot aanvullende toelichtingen. Zie verder ad 3.

Ad 2. Het bestuursverslag²

In Richtlijn 400 ‘Bestuursverslag’ zijn met name de bepalingen met betrekking tot de risicoparagraaf en de toekomstparagraaf relevant. In het bestuursverslag wordt op grond van artikel 2:391 lid 1 BW aandacht besteed aan de voornaamste risico’s en onzekerheden, voor zover deze gevolgen hebben voor het resultaat, de financiële positie of de continuïteit van bepaalde of alle activiteiten van de rechtspersoon (alineea’s 110a tot en met 110c). Daarnaast wordt op grond van artikel 2:391 lid 2 BW aandacht besteed aan de verwachte gang van zaken en de wijze waarop bijzondere gebeurtenissen waarmee in de jaarrekening geen rekening hoeft te worden gehouden, de verwachtingen hebben beïnvloed (alineea’s 129 tot en met 135).

Op basis van de bovenstaande bepalingen zal het veelal van belang zal zijn dat de rechtspersoon, om zijn belanghebbenden te informeren, in het bestuursverslag aandacht besteed aan de gevolgen van het coronavirus (in de risicoparagraaf en/of toekomstparagraaf). Hierbij kan aandacht worden besteed aan de door de rechtspersoon te voorziene ontwikkelingen, risico’s en onzekerheden, de genomen en voorziene maatregelen, mogelijke overheidssteun en de verwachte impact op de activiteiten, de liquiditeit, het resultaat en het vermogen als gevolg van de uitbraak van het coronavirus.

¹ Indien de verslaggeving over een periode plaatsvindt die op een latere datum dan 31 december 2019 eindigt, zal de rechtspersoon moeten beoordelen of de gevolgen van de uitbraak van het coronavirus wel of geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum.

² Het onderstaande beschrijft de situatie dat het bestuursverslag over het kalenderjaar 2019 nog dient te worden opgemaakt.

Ad 3. De jaarrekening³

Sub a. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling

Toelichting gebeurtenissen na balansdatum

Zoals onder ad 1. beschreven worden gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke toestand op balansdatum niet verwerkt in de jaarrekening. Indien de gebeurtenissen na balansdatum van zodanig belang zijn voor de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening van de rechtspersoon neemt de rechtspersoon een toelichting op (artikel 2:380a BW en alinea's 404 en 405 van Richtlijn 160 'Gebeurtenissen na balansdatum'). In deze toelichting wordt ingegaan op de gevolgen voor resultaten, de financiële positie of de continuïteit van bepaalde of alle activiteiten van de rechtspersoon of een mededeling dat zulks (geheel of gedeeltelijk) niet mogelijk is.

Toelichting over ernstige onzekerheden inzake continuïteit

Indien de gevolgen van de uitbraak van het coronavirus voor de rechtspersoon van zodanig grote betekenis zijn dat op het moment van het opmaken van de jaarrekening ernstige onzekerheid⁴ over de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon bestaat, is Richtlijn 170 'Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit' van toepassing. Het opstellen van de jaarrekening vindt nog steeds plaats op basis van de continuïteitsveronderstelling. In die situatie dient een rechtspersoon een adequate uiteenzetting van de omstandigheden waarin de rechtspersoon verkeert in de toelichting op te nemen (alinea 305 van Richtlijn 170).

Sub b. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van liquidatiegrondslagen

Indien de gevolgen van de uitbraak van het coronavirus voor de rechtspersoon van zodanig grote betekenis zijn dat de discontinuïteit van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon onontkoombaar is geworden, wordt de jaarrekening opgesteld op basis van liquidatiegrondslagen (alinea 102 van Richtlijn 170 'Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit').

Ad 4. Opgemaakte jaarstukken welke nog niet zijn vastgesteld door de algemene vergadering

De ontwikkelingen als gevolg van het coronavirus gaan snel. Het kan zijn dat tussen het opmaken en het vaststellen van de jaarstukken zich nieuwe ontwikkelingen hebben voorgedaan.

De ontwikkelingen die in de periode tussen het opmaken en het vaststellen van de jaarstukken bekend zijn geworden, dienen te leiden tot een aanpassing van de jaarstukken indien de continuïteitsveronderstelling vervalt (overgang naar liquidatiegrondslagen). Deze afweging dient door de verantwoordelijke organen binnen de rechtspersoon te worden gemaakt. We verwijzen

³ Het onderstaande beschrijft de situatie dat de jaarrekening over het kalenderjaar 2019 nog dient te worden opgemaakt.

⁴ In artikel 2:384 lid 3 BW aangeduid als 'gerede twijfel' (zie ook alinea 106 van Richtlijn 170 'Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit').

hiervoor naar artikel 2:362 lid 6 BW en alinea's 202 en 206 van Richtlijn 160 'Gebeurtenissen na balansdatum'⁵.

Andere ontwikkelingen als gevolg van de uitbraak van het coronavirus in de periode tussen het opmaken en het vaststellen van de jaarstukken, waarbij er geen sprake is van het vervallen van de continuïteitsveronderstelling, leiden niet tot de noodzaak om de jaarstukken aan te passen.

Ad 5. Specifieke aandachtspunten voor micro- en kleine rechtspersonen

De bovenstaande aandachtspunten zijn in principe overeenkomstig van toepassing voor micro- en kleine rechtspersonen rekening houdend met de specifieke vrijstellingen die van toepassing zijn voor deze rechtspersonen.

Voor kleine rechtspersonen verwijzen wij naar Richtlijn A4 'Gebeurtenissen na balansdatum' (alinea's 106, 109 en 112) en Richtlijn A2 'Verwerking en waardering' (alinea 213 inzake het vervallen van de continuïteitsveronderstelling en alinea 214 inzake de toelichting als er ernstige onzekerheid bestaat over de continuïteit). Kleine rechtspersonen zijn vrijgesteld van het opstellen van een bestuursverslag (artikel 2:396 lid 7 BW); indien een kleine rechtspersoon vrijwillig een bestuursverslag opstelt zijn de eerder genoemde aandachtspunten overeenkomstig van toepassing.

Microrechtspersonen passen dezelfde waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen toe als kleine rechtspersonen (alinea 301 van Richtlijn M1 'Microrechtspersonen'). Microrechtspersonen zijn vrijgesteld van de specifieke toelichtingen in de jaarrekening. Er kunnen zich echter uitzonderlijke omstandigheden voordoen waardoor het verstrekken van aanvullende gegevens vereist is. Alinea 202 van Richtlijn M1 'Microrechtspersonen' geeft als voorbeelden van dergelijke uitzonderlijke omstandigheden het zich voordoen van ernstige onzekerheid over de continuïteit en de toepassing van liquidatiegrondslagen. De gevolgen van de uitbraak van het coronavirus kunnen leiden tot deze uitzonderlijke omstandigheden. In dat geval is de RJ van mening dat deze toelichting opgenomen moet worden.

Overige

De RJ zal de ontwikkelingen verder volgen en als daar aanleiding toe is met aanvullende verduidelijkingen of voorbeelden komen.

In de bijlage zijn de in deze RJ-Uiting genoemde Richtlijnen weergegeven.

Amsterdam, 26 maart 2020

⁵ Deze uitleg van de RJ wijkt af van een letterlijke lezing van o.a. bijlage 1 bij Richtlijn 160 'Gebeurtenissen na balansdatum' inzake periode b. De RJ is echter van mening dat deze uitleg het meest recht doet aan de situatie die optreedt bij het vervallen van de continuïteitsveronderstelling voordat de jaarrekening is vastgesteld, omdat het vervallen van de continuïteitsveronderstelling effect heeft op de verwerking in de jaarrekening als gevolg van de overgang naar liquidatiegrondslagen. De RJ zal op korte termijn nader beoordelen om deze uitleg ook expliciet op te nemen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

Richtlijn 160 Gebeurtenissen na balansdatum

160.2 Verwerking

Gebeurtenissen na balansdatum die nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum

160.201 Gebeurtenissen die blijken na balansdatum tot aan de datum van het opmaken van de jaarrekening (periode a) en nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum, dienen bij het opmaken van de jaarrekening te worden verwerkt.

Hoewel in artikel 2:384 lid 2 BW alleen melding wordt gemaakt van verplichtingen, voorzienbare verplichtingen en mogelijke verliezen, is dit tevens van toepassing op gegevens die positieve gevolgen hebben voor de rechtspersoon. Verwerken van een gegeven in de jaarrekening heeft in het algemeen invloed op de hoogte van de bedragen in de balans en/of winst-en-verliesrekening en moet onderscheiden worden van vermelden van een gegeven in de toelichting.

160.202 Gebeurtenissen die blijken na het opmaken van de jaarrekening tot aan het vaststellen van de jaarrekening (periode b) en nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum, worden ingevolge artikel 2:362 lid 6 BW alleen verwerkt in de jaarrekening voor zover dat onontbeerlijk is voor het inzicht.

160.202a Een rechtspersoon, die in overeenstemming met alinea 104 van hoofdstuk 100 Inleiding combinatie 3 of 4 toepast, dient effecten van gebeurtenissen na balansdatum te verwerken in de jaarrekening (indien deze gebeurtenissen betrekking hebben op het betreffende of eerdere boekjaar) tot het moment dat de jaarrekening wordt opgemaakt ('authorised for issue'). Dit betekent dat de op grond van artikel 2:362 lid 6 BW te verwerken effecten van gebeurtenissen die blijken na het opmaken van de jaarrekening en nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum niet worden verwerkt. Deze verwerking is in lijn met alinea 110 van hoofdstuk 100 Inleiding.

160.203 Gebeurtenissen die blijken na het vaststellen van de jaarrekening (periode c) worden ingevolge artikel 2:362 lid 6 BW onverwijld aan de aandeelhouders gemeld, indien op grond van de gegevens moet worden geconcludeerd dat de jaarrekening in ernstige mate tekortschiet in het geven van inzicht. Verder wordt dan een mededeling hieromtrent gedeponereerd ten kantore van het handelsregister en wordt een accountantsverklaring bijgevoegd, indien de jaarrekening overeenkomstig artikel 2:393 BW is onderzocht. Ook moet in voorkomende gevallen een mededeling als bedoeld in artikel 2:362 lid 6 BW worden toegevoegd aan een jaarrekening die op andere wijze dan door deponering ten kantore van het Handelsregister openbaar wordt gemaakt (artikel 2:395 lid 2 BW).

160.204 Voorbeelden van gebeurtenissen na balansdatum die nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum zijn:

a. de uitspraak na balansdatum inzake een rechtszaak, die bevestigt dat de rechtspersoon reeds een op balansdatum bestaande verplichting had; een dergelijke uitspraak vereist dat de

rechtspersoon een reeds getroffen voorziening aanpast of dat een voorziening wordt gevormd in plaats van de vermelding van een voorwaardelijke verplichting in de toelichting;

b. de ontvangst van informatie na balansdatum, waaruit blijkt dat op balansdatum sprake is van een duurzame waardevermindering van een actief, of dat de omvang van een reeds genomen waardeverminderingverlies moet worden aangepast; bijvoorbeeld:

1. het faillissement van een handelsdebiteur dat uitgesproken wordt na balansdatum, bevestigt normaliter dat het verlies reeds bestond op de balansdatum en dat de rechtspersoon de boekwaarde van die vordering moet aanpassen;
2. de verkoop van voorraden na balansdatum kan een indicatie geven van de realiseerbare waarde op balansdatum;

c. de vaststelling na balansdatum van de kostprijs van vóór de balansdatum gekochte activa, of de opbrengsten van vóór de balansdatum verkochte activa;

d. de vaststelling na balansdatum van de hoogte van winstdeling of bonusbetalingen, wanneer de rechtspersoon een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting tot betaling had op balansdatum, als gevolg van gebeurtenissen van vóór die datum (zie hoofdstuk 271 Personeelsbeloningen);

e. de constatering van fraude of fouten welke aangeven dat de jaarrekening onjuist was.

Gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum

160.206 Gebeurtenissen die blijken na balansdatum en die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum dienen niet in de jaarrekening te worden verwerkt, tenzij deze een grote betekenis voor de rechtspersoon hebben omdat de continuïteitsveronderstelling vervalt en de jaarrekening wordt opgesteld uitgaande van liquidatie van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon. Zie hoofdstuk 170 Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit.

160.207 Een voorbeeld van een gebeurtenis na balansdatum die geen nadere informatie geeft over de feitelijke situatie op balansdatum, is een daling van de reële waarde van kapitaalbelangen tussen de balansdatum en de datum waarop de jaarrekening is opgemaakt. De daling van de reële waarde geeft normaliter geen nadere informatie omtrent de feitelijke situatie op balansdatum, maar reflecteert omstandigheden welke in de navolgende periode opgeld deden. Daarom worden deze gegevens niet in de jaarrekening verwerkt. Evenmin past de rechtspersoon de in de toelichting vermelde bedragen aan, hoewel mogelijkerwijs additionele informatie moet worden verstrekt ingevolge paragraaf 4 Toelichting, overige gegevens en bestuursverslag.

160.4 Toelichting, overige gegevens en bestuursverslag

Gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum

160.404 Indien gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke toestand op balansdatum van een zodanig belang zijn dat het niet toelichten de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening beïnvloedt, dient de onderneming

de volgende informatie op te nemen in de toelichting voor iedere significante categorie gebeurtenissen na balansdatum:

- de aard van de gebeurtenis; en

- een schatting van de financiële gevolgen, of een mededeling dat zulks niet mogelijk is.

160.405 Ingevolge artikel 2:380a BW moeten dergelijke gebeurtenissen in de toelichting worden vermeld, indien zij belangrijke financiële gevolgen hebben voor de rechtspersoon en de in zijn geconsolideerde jaarrekening betrokken maatschappijen. Aangezien vermelding moet plaatsvinden in de toelichting van de jaarrekening, betreft het hier in het algemeen gegevens bekend geworden tot aan het opmaken van de jaarrekening (periode a). Hoewel in de parlementaire behandeling vooral werd gerefereerd aan risico's en verliezen, zijn de voorgaande uitspraken evenzeer van toepassing op gunstige financiële effecten. Onder gunstige financiële effecten wordt verstaan al hetgeen noodzakelijk is voor het inzichtvereiste als bedoeld in artikel 2:362 lid 1 BW. In de parlementaire behandeling werden de mededelingen van belang genoemd om onder andere bij de winstbestemming rekening te kunnen houden met de beperkte betekenis die aan de jaarrekening moet worden toegekend.

160.406 Voorbeelden van dergelijke gebeurtenissen na balansdatum zijn:

- a. een belangrijke fusie of overname na de balansdatum (hoofdstuk 216 Fusies en overnames vereist in zulke gevallen specifieke toelichting) of het vervreemden van een belangrijke dochteronderneming;
- b. de aankondiging van een plan om bedrijfsactiviteiten te beëindigen, activa te vervreemden of het overeenkomen van verplichtingen die toe te wijzen zijn aan het beëindigen van bedrijfsactiviteiten of het aangaan van bindende overeenkomsten om zulke activa te verkopen dan wel zulke verplichtingen overeen te komen (zie hoofdstuk 345 Beëindiging van bedrijfsactiviteiten);
- c. belangrijke aankopen en vervreemdingen van activa, of confiscatie van belangrijke activa door de overheid;
- d. de verwoesting van een belangrijke productiefaciliteit door brand na de balansdatum;
- e. de aankondiging - of het begin van de implementatie - van een belangrijke herstructurering (zie hoofdstuk 252 Voorzieningen, niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa);
- f. belangrijke transacties na balansdatum die (kunnen) leiden tot een uitbreiding van het aantal aandelen, anders dan kapitalisatie en aandelensplitsing (zie hoofdstuk 340 Winst per aandeel);
- g. abnormaal grote veranderingen na de balansdatum in de prijzen van activa of valutakoersen;
- h. veranderingen in belastingtarieven of belastingwetgeving ingesteld of aangekondigd na de balansdatum welke een significant effect hebben op de acute en latente belastingvorderingen en -schulden (zie hoofdstuk 272 Belastingen naar de winst);
- i. het aangaan van belangrijke overeenkomsten of voorwaardelijke verplichtingen, bijvoorbeeld het afgeven van belangrijke garanties;
- j. het aanvangen van belangrijke rechtszaken die slechts voortkomen uit gebeurtenissen na balansdatum.

160.407 Van gebeurtenissen die blijken na balansdatum en die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum wordt onder omstandigheden ook melding gemaakt in het bestuursverslag op grond van artikel 2:391 lid 2 BW. Het betreft hier in het bijzonder de

invloed van gebeurtenissen op de verwachtingen. Veelal zullen deze gebeurtenissen eveneens op grond van alinea 405 in de toelichting zijn vermeld.

Voorbeelden van gebeurtenissen die kunnen leiden tot vermelding in het bestuursverslag zijn:

- het besluit nieuwe activiteiten te ontplooiën dan wel activiteiten af te stoten;
- het voornemen tot internationalisering;
- het verwerven van deelnemingen.

Richtlijn 170 Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit

170.1 Inleiding

Toepassingsgebied

170.102 In geval van onontkoombare discontinuïteit, ook indien dit blijkt na balansdatum maar voor het opmaken van de jaarrekening, dient de jaarrekening te worden opgesteld aan de hand van paragraaf 2.

170.3 Ernstige onzekerheid over de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon

170.305 Indien ernstige onzekerheid bestaat over de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon, dient een adequate uiteenzetting van de omstandigheden waarin de rechtspersoon verkeert, in de toelichting te worden opgenomen.

Richtlijn 400 Bestuursverslag

400.1 Algemeen

Informatie over voornaamste risico's en onzekerheden

400.110a Artikel 2:391 lid 1 BW bepaalt dat de rechtspersoon in het bestuursverslag een beschrijving opneemt van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd.

Het gaat niet om het geven van een uitputtende uiteenzetting van alle mogelijke risico's en onzekerheden, maar om een selectie en weergave van de belangrijkste risico's en onzekerheden waarvoor de rechtspersoon (en de maatschappijen waarvan de financiële gegevens in de jaarrekening zijn geconsolideerd) zich ziet geplaatst. Dit stelt de gebruiker van het bestuursverslag in staat zich een goed beeld te vormen van mogelijke gebeurtenissen of ontwikkelingen met belangrijke gevolgen voor resultaten, de financiële positie of de continuïteit van bepaalde of alle activiteiten van de rechtspersoon zelf, of de groep indien de rechtspersoon aan het hoofd van een groep staat.

400.110b Onzekerheden ontstaan als gevolg van het geheel of gedeeltelijk ontbreken van informatie over, inzicht in of kennis van een gebeurtenis, de gevolgen daarvan, of de waarschijnlijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet. Risico's zijn de effecten van onzekerheden op het behalen van doelstellingen.

Bij de identificatie van selectie van de voornaamste risico's en onzekerheden zijn in ieder geval de volgende categorieën van belang:

- *Strategie* – Hieronder vallen risico's en onzekerheden, vaak met een externe oriëntatie/ontstaansgrond, die een belemmering vormen om de strategie en/of de businessplannen van de rechtspersoon te realiseren en invloed kunnen hebben op de langetermijndoelstellingen. Deze omvatten onder meer risico's en onzekerheden die betrekking hebben op of gepaard gaan met:
 - (eventuele wijzigingen in) de strategie van de rechtspersoon;
 - de 'governance' van de rechtspersoon;
 - de markt vraag naar producten en/of diensten die de rechtspersoon aanbiedt;
 - de afhankelijkheid van de rechtspersoon van bepaalde producten en/of diensten;
 - ontwikkelingen in het concurrerend vermogen van de rechtspersoon zelf en die van zijn concurrenten, zowel bij het aanbieden als het verkrijgen van producten en/of diensten;
 - technologische ontwikkelingen;
 - maatschappelijke ontwikkelingen; en
 - duurzaamheidsaspecten.
- *Operationele activiteiten* – Dit zijn risico's en onzekerheden die de effectiviteit en efficiëntie van de operationele activiteiten van een rechtspersoon beïnvloeden en daarmee vooral betrekking hebben op de processen binnen de rechtspersoon en van invloed kunnen zijn op de kortetermijndoelstellingen. Deze omvatten onder meer risico's en onzekerheden gerelateerd aan:
 - de interne organisatie en administratie;
 - fraudegevoeligheid;
 - corruptie;

- implementatie van nieuwe informatiesystemen;
 - de kwaliteit van personeel of producten of risico's op het toebrengen van schade aan het milieu;
 - de beloningssystematiek van de rechtspersoon; en
 - de reputatie van de rechtspersoon of zijn producten en diensten.
- *Financiële positie* – Dit betreft risico's en onzekerheden met betrekking tot de financiële positie van de rechtspersoon, zoals koersrisico's, liquiditeitsrisico's, valutarisico's, renterisico's en onzekerheden in de mogelijkheden om financiering aan te trekken.
 - *Financiële verslaggeving* – Hieronder vallen risico's en onzekerheden die van invloed zijn op de betrouwbaarheid van de interne en externe financiële verslaggeving. Dit betreft onder andere onzekerheden bij complexe toerekeningsproblemen, de mate van subjectiviteit bij waarderingsvraagstukken en risico's ten aanzien van de inrichting van de financiële verslaggevingssystemen.
 - *Wet- en regelgeving* – Dit zijn risico's en onzekerheden die voortvloeien uit wetten en regels (zowel intern als extern) en een directe invloed hebben op de organisatie en/of de bedrijfsprocessen van de rechtspersoon. Dit omvat onder andere risico's en onzekerheden van het opereren in een omgeving met veel en complexe regelgeving, risicogevoeligheid van het niet naleven van mededingingsregels en milieuwetgeving, risico's van (financieel) toezicht, onzekerheden met betrekking tot misbruik van voorwetenschap en risico's als gevolg van veranderende belastingwetgeving.

400.110c **Als uitwerking van dan wel in aanvulling op de op grond van artikel 2:391 lid 1 BW vereiste beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd, dient de rechtspersoon een beschrijving op hoofdlijnen te geven van de bereidheid risico's en onzekerheden al dan niet af te dekken** (de zogenoemde risicobereidheid of 'risk appetite'). De mate van risicobereidheid is een leidraad voor het al dan niet nemen van maatregelen ter beheersing van risico's en onzekerheden.

Daarnaast dient de rechtspersoon de volgende informatie te verschaffen:

- een beschrijving van de maatregelen die zijn getroffen ter beheersing van de voornaamste risico's en onzekerheden, zo mogelijk met een kwalitatieve beschrijving van de verwachte effectiviteit van de genomen maatregelen. **Indien voor één of meer van de voornaamste risico's en onzekerheden geen beheersingsmaatregelen zijn getroffen, dient dit feit te worden uiteengezet;**
- een beschrijving van de verwachte 'impact' op de resultaten en/of financiële positie indien één of meer van de voornaamste risico's en onzekerheden zich zouden voordoen, zo mogelijk gebaseerd op gevoeligheidsanalyses;
- een beschrijving van de risico's en onzekerheden die in afgelopen boekjaar een belangrijke 'impact' op de rechtspersoon hebben gehad, en de gevolgen daarvan voor de rechtspersoon; en
- of, en zo ja welke, verbeteringen in het systeem van risicomanagement van de rechtspersoon zijn of worden aangebracht.

De rechtspersoon geeft bij voorkeur aan op welke wijze het systeem van risicomanagement is verankerd in de organisatie en welke maatregelen de rechtspersoon heeft genomen ('soft controls') ter beïnvloeding van de cultuur, het gedrag en de motivatie van zijn werknemers.

De uitgebreidheid van de informatie wordt mede bepaald door de omvang en complexiteit van de rechtspersoon en zijn activiteiten en de daaraan gerelateerde risico's en onzekerheden.

Toekomstparagraaf

400.129 Het voorschrift van artikel 2:391 lid 2 BW onderscheidt mededelingen die in elk geval moeten worden gedaan, en mededelingen die moeten worden gedaan voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten.

400.130 In het bestuursverslag moeten blijkens artikel 2:391 lid 2 BW in elk geval mededelingen worden gedaan omtrent:

- de verwachte gang van zaken;
- de werkzaamheden op het gebied van onderzoek en ontwikkeling; en
- de wijze waarop bijzondere gebeurtenissen waarmee in de jaarrekening geen rekening behoeft te worden gehouden, de verwachtingen hebben beïnvloed.

400.131 Voor een nadere uiteenzetting van de vereiste mededelingen omtrent de werkzaamheden op het gebied van onderzoek en ontwikkeling wordt verwezen naar alinea 123 tot en met 127.

400.132 Tot de mededelingen omtrent de verwachte gang van zaken die moeten worden gedaan voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, behoren in het bijzonder die met betrekking tot:

- de investeringen;
- de financiering;
- de personeelsbezetting; en
- de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en de rentabiliteit afhankelijk is.

400.133 De bepaling 'voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten' houdt in dat de rechtspersoon geen mededelingen behoeft te doen die hem in het economisch verkeer ernstig kunnen schaden. Er bestaat dus een spanningsveld tussen de informatie die gebruikers zouden willen verkrijgen omtrent de visie van het bestuur op bedoelde risico's en kansen enerzijds en de informatie die het bestuur kan verstrekken zonder de belangen van de rechtspersoon ernstig te schaden anderzijds. Doorgaans zullen 'gewichtige belangen' zich voordoen in die gevallen waarin strategische overwegingen tot bijzondere voorzichtigheid manen, bijvoorbeeld:

- plannen tot overneming van andere bedrijven waarvoor de onderhandelingen nog niet zijn gevorderd;
- voortijdige bekendmaking van plannen tot het op de markt brengen van nieuwe producten.

Van de rechtspersoon kan alsdan niet worden verwacht dat hij zodanig concrete mededelingen doet dat andere marktpartijen daardoor prematuur over belangrijke informatie kunnen beschikken.

Deze alinea is van toepassing op alinea 134 en 135.

400.134 Met betrekking tot de investeringen, de financiering en de personeelsbezetting gaat het om dat deel van het beleid dat veelal voor lange termijn is bepaald. De mededelingen in het bestuursverslag betreffen dus de verwachte gevolgen van het gevoerde beleid op deze gebieden. Kwantitatieve projecties – voor zover mogelijk – kunnen nuttig zijn, maar zijn niet vereist.

400.135 Tot de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en de rentabiliteit afhankelijk is, behoren relevante interne en externe ontwikkelingen, zoals voor de rechtspersoon belangrijke vooruitzichten en voornemens ten aanzien van producten, diensten en markten met inbegrip van daartoe behorende kansen en risico's. Tot de risico's behoren onder meer concentraties ten aanzien van bijvoorbeeld afnemers of markten. In dat verband is ook de relatieve positie in de relevante markten van belang.

Ook over andere relevante aspecten, met name die welke bijzondere risico's met zich meebrengen, bijvoorbeeld gerelateerd aan specifieke valuta of wegens overheidsmaatregelen, behoort in dit verband informatie te worden verstrekt.

De ontwikkeling van de omzet en de rentabiliteit is mede afhankelijk van omstandigheden die de rechtspersoon niet in de hand heeft. De verlangde mededelingen kunnen in dit opzicht beperkt blijven tot de omstandigheden die naar het oordeel van het bestuur de ontwikkeling in het bijzonder zullen bepalen.

Tot de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk is, kunnen – naast die welke rechtstreeks betrekking hebben op de rechtspersoon – ook behoren omstandigheden als de (inter)nationale economische ontwikkelingen en algemene overheidsmaatregelen.

Micro- en kleine rechtspersonen (relevante alinea's RJK-bundel)

Richtlijn M1 Microrechtspersonen

M1.2 Presentatie en toelichting

De onderdelen van de jaarrekening

M1.202 De microrechtspersoon is op grond van artikel 2:395a BW vrijgesteld van het opnemen van de specifieke toelichtingen in de jaarrekening, zoals vereist volgens de afdelingen 5 en 6 van Titel 9 Boek 2 BW. Er kunnen zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen waardoor de jaarrekening van de microrechtspersoon zonder aanvullende gegevens in ernstige mate tekortschiet in het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht. In dergelijke omstandigheden behoort de microrechtspersoon op grond van artikel 2:362 lid 4 BW in de jaarrekening gegevens te verstrekken ter aanvulling van hetgeen artikel 2:395a BW van de microrechtspersoon verlangt. Voorbeelden van uitzonderlijke omstandigheden zijn het zich voordoen van ernstige onzekerheid over de continuïteit en de toepassing van liquidatiegrondslagen.

M1.3 Verwerking en waardering

M1.301 Een microrechtspersoon past de waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen van afdeling 6 van Titel 9 Boek 2 BW toe. De bepalingen in deze bundel met betrekking tot verwerkings- en waarderingsaspecten door de kleine rechtspersoon zijn van overeenkomstige toepassing op de jaarrekening van de microrechtspersoon.

Richtlijn A2 Verwerking en waardering

A2.2 Prijsgrondslagen

Discontinuïteit en gerede twijfel over continuïteit

A2.213 Indien de continuïteitsveronderstelling (artikel 2:384 lid 3 BW) vervalt en de rechtspersoon naar verwachting niet aan al zijn verplichtingen zal kunnen voldoen, wordt de balans met toelichting opgesteld uitgaande van liquidatie van het geheel der werkzaamheden van de rechtspersoon. Deze grondslagen worden ook wel aangeduid als grondslagen uitgaande van onontkoombare discontinuïteit of grondslagen op liquidatiebasis.

Voorts schrijft artikel 2:384 lid 3 BW voor dat in de toelichting wordt medegedeeld wat de gevolgen van de discontinuïteit voor het vermogen en het resultaat zijn. Hiermede wordt derhalve het verschil met de waardering op continuïteitsbasis tot uitdrukking gebracht.

A2.214 Er bestaat gerede twijfel omtrent de continuïteit van de werkzaamheden van de rechtspersoon indien de rechtspersoon niet meer op eigen kracht aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit houdt in dat zonder medewerking van belanghebbenden de discontinuïteit van de werkzaamheden van de rechtspersoon onvermijdelijk is, terwijl nog niet vaststaat of verdergaande medewerking wordt verkregen. In dit geval kan in het algemeen de jaarrekening nog worden opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling. In de toelichting moet alsdan een adequate uiteenzetting worden gegeven van de omstandigheden waarin de onderneming verkeert (artikel 2:384 lid 3 BW).

Richtlijn A4 Gebeurtenissen na balansdatum

Gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum

A4.106 Gebeurtenissen die blijken na balansdatum en die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden niet in de jaarrekening verwerkt, tenzij deze een grote betekenis voor de rechtspersoon hebben omdat de continuïteitsveronderstelling vervalt en de jaarrekening wordt opgesteld uitgaande van liquidatie van het geheel van de werkzaamheden van de rechtspersoon (zie ook hoofdstuk A2 Verwerking en waardering, alinea 211 en verder).

Discontinuïteit en gerede twijfel over continuïteit

A4.109 Wanneer het management na de balansdatum bepaalt dat het de intentie heeft de rechtspersoon te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen, of wanneer het geen realistisch alternatief heeft dan hiertoe over te gaan, mag de rechtspersoon zijn jaarrekening niet meer op basis van het continuïteitsbeginsel opstellen. Zie verder hoofdstuk A2 Verwerking en waardering, alinea 211 en verder. In alinea 213a van hoofdstuk A2 Verwerking en waardering wordt ingegaan op de situatie wanneer een rechtspersoon naar verwachting aan al zijn verplichtingen zal kunnen voldoen.

Gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum

A4.112 Indien gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke toestand op balansdatum van een zodanig belang zijn dat het niet toelichten de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening beïnvloedt, moet de onderneming de volgende informatie vermelden in de toelichting voor iedere significante categorie gebeurtenissen na balansdatum:

- de aard van de gebeurtenis; en
- een schatting van de financiële gevolgen, of een mededeling dat zulks niet mogelijk is.

Ingevolge artikel 2:380a BW moeten dergelijke gebeurtenissen in de toelichting worden vermeld, indien zij belangrijke financiële gevolgen hebben voor de rechtspersoon.